

Posiedzenie przygotowawcze w procedurze polskiej oraz angielskie *pre-action protocols* jako instytucje służące usprawnieniu postępowania cywilnego

Sylwia Sierszen

Tłumacz przysięgły jęz. angielskiego, doktorantka w Katedrze Postępowania Cywilnego I na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego.

✉ sylwia.sierszen@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5949-6093>

Preparatory Session in the Polish Civil Procedure and English Pre-action Protocols as Tools for Faster Litigation

The introduction of the preparatory session to the Polish civil procedure has raised much doubt. English pre-action protocols perform the same function and are an efficient tools to meet the same goals that were adopted for the preparatory session by the authors of the 2019 Polish reform. However, they are more informal and, in general, not included in the formal court procedure. It will not be possible to assess the effects of the preparatory session until it has been functioning for a longer time in Polish civil procedure. However, certain practical issues may already be expected, most of all in relation to the new role of an arbiter to be played by a judge during the preparatory session and a highly formalized procedure related to the modification of the trial schedule. That being so, most academics believe that the preparatory session will rarely be used by judges in practice.

Słowa kluczowe: posiedzenie przygotowawcze, *pre-action protocols*, nowelizacja z 4.7.2019 r., postępowanie cywilne, przyspieszenie postępowania.

Key words: preparatory session, pre-action protocols, reform of 4 July 2019, civil procedure, faster litigation

[https://doi.org/10.32082/fp.1\(69\).2022.436](https://doi.org/10.32082/fp.1(69).2022.436)

1. Wprowadzenie

Instytucje posiedzenia przygotowawczego oraz planu rozprawy

wprowadzono do polskiej procedury cywilnej Ustawą z dnia 4.07.2019 r. o zmianie ustawy –

Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹. Zasadniczym celem nowelizacji było usprawnienie i przyspieszenie postępowania cywilnego. Konieczność realizacji tego celu nie budziła wątpliwości, gdyż według danych Ministerstwa Sprawiedliwości² w 2016 r. średni czas trwania postępowania cywilnego w sądach rejonowych wynosił w zaokrągleniu 4,6 miesiąca, a w sądach okręgowych – 7,3 miesiąca.

Należy w tym miejscu zauważyć, że problem przewlekłości postępowania dotyczy większości krajów europejskich. W 2017 r. Polska zajęła 11. miejsce pod względem długości trwania postępowania w sprawach cywilnych spośród 26 krajów Unii Europejskiej³. Nie dziwi więc fakt, że cele zakładane przez polską nowelizację z 2019 r. były bardzo zbliżone do założeń reformy postępowania cywilnego podjętej w 1999 r. w Anglii i Walii. W ramach tej reformy wprowadzono do angielskiej procedury cywilnej szereg rozwiązań zachęcających strony sporu do rozstrzygnięcia go polubownie, a tym samym odciążenia systemu sądownictwa. Jednym z nich były *pre-action protocols*.

W niniejszym artykule podjęto próbę porównania instytucji polskiego posiedzenia przygotowawczego oraz angielskich *pre-action protocols*. Przedstawiono również skutki reformy prawa angielskiego z 1999 r. oraz sformułowane przez przedstawicieli doktryny polskiego postępowania cywilnego wątpliwości dotyczące instytucji posiedzenia przygotowawczego i perspektywy jej szerszego zastosowania w przyszłości. Należy już w tym miejscu zastrzec, że ocena faktycznego funkcjonowania tej instytucji w praktyce możliwa będzie dopiero po upływie dłuższego okresu od momentu wejścia nowych regulacji w życie. W zakończeniu przedstawiono postulaty *de lege lata* i *de lege ferenda* dotyczące instytucji posiedzenia przygotowawczego.

2. Posiedzenie przygotowawcze

Instytucję posiedzenia przygotowawczego wprowadzono do polskiej procedury cywilnej w 2019 r. W zamierzeniu ustawodawcy ma ona służyć zakończeniu sporu bez rozprawy, a jeżeli jest to niemożliwe, przygotowaniu sprawy do rozstrzygnięcia na pierwszym terminie rozprawy⁴. Zgodnie z art. 205⁵ § 1 Kodeksu postępowania cywilnego⁵ posiedzenie przygotowawcze służy rozwiązaniu sporu bez potrzeby prowadzenia dalszych posiedzeń, zwłaszcza rozprawy. Jeżeli nie uda się rozwiązać sporu, na posiedzeniu przygotowawczym sporządza się z udziałem stron plan rozprawy.

Posiedzenie przygotowawcze powinno zostać wyznaczone nie później niż w ciągu 2 miesięcy po złożeniu odpowiedzi na pozew albo ostatniego pisma przygotowawczego złożonego w wykonaniu zarządzenia przewodniczącego, a jeżeli odpowiedź na pozew albo pismo przygotowawcze nie zostanie złożona – nie później niż dwa miesiące po upływie terminu do złożenia tych pism (art. 205⁴ § 2 k.p.c.). Termin dwóch miesięcy jest terminem instrukcyjnym, a dotrzymanie go w obecnych warunkach funkcjonowania sądów wielkomiędznych, jak zwraca uwagę Marcin Klonowski⁶, jest w zasadzie niemożliwe. W takiej sytuacji należy, jego zdaniem, wyznaczyć posiedzenie przygotowawcze w pierwszym możliwym terminie, gdyż korzyści z jego wyznaczenia nawet po ustawowym terminie powinny być większe niż gdyby nie zostało ono wyznaczone w ogóle.

Co do zasady przewodniczący ma obowiązek wyznaczyć posiedzenie przygotowawcze, może jednak nadać sprawie inny właściwy bieg, jeżeli okoliczności sprawy wskazują, że przeprowadzenie posiedzenia przygotowawczego nie przyczyni się do sprawniejszego rozpoznania sprawy (art. 205⁴ § 3 k.p.c.). Wśród okoliczności tych można wymienić następujące:

1 Dz.U. z 2019, poz. 1469 [Lex].

2 Publikacja Ministerstwa Sprawiedliwości, *Podstawowa informacja o działalności sądów powszechnych – 2016 rok na tle poprzednich okresów statystycznych*, Warszawa 2017, s. 18.

3 B. Kociolowicz-Wiśniewska, B. Pilitowski, *Ocena polskiego sądownictwa w świetle badań vol. 2. Bilans efektów reform wymiaru sprawiedliwości w latach 2017–2019*, Toruń 2019, s. 29.

4 Uzasadnienie do projektu ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Druk sejmowy nr 3137, Sejm VIII kadencji), s. 4.

5 Ustawa z dn. 17.11.1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. 2019.1460 (dalej: k.p.c.).

6 M. Klonowski, *Plan rozprawy i posiedzenie przygotowawcze po reformie KPC*, Lex/el. 2019.

- spór w sprawie ma charakter sporu jedynie co do prawa (fakty pozostają bezsporne);
- sprawę można rozpoznać podczas jednego posiedzenia wyznaczonego na rozprawę;
- zagadnienia występujące w sprawie pozwalają na odrzucenie pozwu;
- zawieszenie postępowania albo jego umorzenie, możliwe jest wydanie wyroku zaocznego lub kontradictoryjnego na posiedzeniu niejawnym⁷.

W opinii Marcina Dziurdy⁸ samo odstąpienie od wyznaczenia posiedzenia przygotowawczego nie podlega zaskarżeniu. Nie wydaje się również, aby mogło ono stać się przedmiotem skutecznego zarzutu apelacyjnego.

Podczas posiedzenia przygotowawczego przewodniczący:

- ustala ze stronami przedmiot sporu i wyjaśnia stanowiska stron⁹, także w zakresie prawnych aspektów sporu;
- powinien skłaniać strony do pojednania oraz dążyć do ugodowego rozwiązania sporu, w szczególności w drodze mediacji.

Zgodnie z założeniem ustawodawcy „sędzia winien przyjmując na siebie rolę rozjemcy, starając się znaleźć i unocznic stronom te elementy, które mogą zażegnać konflikt, zarazem tłumiąc i wygaszając zarzewia konfliktu”¹⁰.

W razie niemożności rozwiązania sporu na drodze polubownej, podczas posiedzenia przygotowawczego sporządza się plan rozprawy¹¹. Artykuł 205⁹ k.p.c. zawiera katalog obligatoryjnych i fakultatywnych ele-

mentów planu rozprawy. Do obligatoryjnych należy rozstrzygnięcie co do wniosków dowodowych stron. Elementami fakultatywnymi są: dokładne określenie przedmiotów żądań stron, dokładne określenie zarzutów, rozstrzygnięcia innych zagadnień niezbędnych do prowadzenia postępowania, a także harmonogram rozprawy, obejmujący terminy posiedzeń i innych czynności w sprawie, kolejność i termin przeprowadzenia dowodów oraz roztrząsania wyników postępowania dowodowego oraz termin zamknięcia rozprawy lub ogłoszenia wyroku. Według autorów projektu nowelizacji byłoby najlepiej, gdyby kolejne terminy rozprawy odbywały się w kolejnych dniach sesyjnych, a jeżeli to niemożliwe, przynajmniej w krótkich odstępach czasu (np. co tydzień)¹². Dzięki ustaleniu harmonogramu rozprawy strony będą mogły uzyskać realny wpływ na kształtowanie przebiegu postępowania, a w rezultacie poczują się współgospodarzami postępowania i będą współodpowiedzialne za jego przebieg¹³.

Plan rozprawy wiąże strony co do ustaleń tam zawartych, ma jednak znaczenie nie tylko organizacyjne. Jego treść zastępuje również postanowienia dowodowe. W konsekwencji ewentualne naruszenia praw strony w odniesieniu do tej kwestii mogą być skutecznie zgłaszane jako zastrzeżenia do protokołu, a następnie podnoszone na etapie apelacji¹⁴.

Zgodnie z art. 205¹¹ k.p.c. jeżeli plan rozprawy stał się nieaktualny, sąd może w drodze postanowienia dokonać w nim zmiany. Przed wydaniem postanowienia sąd wysłucha stron, informując je jednocześnie o zakresie zamierzonej zmiany. Jeżeli choć jedna ze stron sprzeciwi się zamierzonej przez sąd zmianie, przeprowadza się kolejne posiedzenie przygotowawcze. W razie istotnej potrzeby można sporządzić nowy plan rozprawy. W takim przypadku przeprowadzenie kolejnego posiedzenia przygotowawczego jest obowiązkowe.

Do udziału w postępowaniu przygotowawczym zobowiązane są strony oraz ich pełnomocnicy. Stanowi to wyjątek od zasady, że strona może działać

7 B. Karolczyk, *Organizacja postępowania (postępowanie przygotowawcze)* (w:) B. Karolczyk (red.), *Postępowanie cywilne po nowelizacji. Komentarz dla pełnomocników procesowych i sędziów*, Warszawa 2020.

8 M. Dziurda, *Posiedzenie przygotowawcze i plan rozprawy* (w:) P. Rylski (red.), *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC*, Warszawa 2020.

9 Stanowiska stron mogą odnosić się do istoty sporu, a także do aspektów procesowych (patrz M. Klonowski, *Plan rozprawy...*).

10 Uzasadnienie..., s. 11.

11 Na stronie WWW Sądu Okręgowego w Warszawie udostępniono m.in. modelowy plan rozprawy wraz z przewodnikiem: <https://bip.warszawa.so.gov.pl/arttykul/1887/6867/dobre-praktyki> (dostęp 29.06.2021).

12 Uzasadnienie..., s. 17.

13 Uzasadnienie..., s. 18.

14 A. Machnikowska, *Organizacja procesu cywilnego przed sądem pierwszej instancji z perspektywy posiedzenia przygotowawczego*, „Palestra” nr 11–12/2019, s. 63.

w procesie wyłącznie przez pełnomocnika¹⁵. Jeżeli powód bez usprawiedliwienia nie stawi się na posiedzenie przygotowawcze, sąd umarza postępowanie, rozstrzygając o kosztach jak przy cofnięciu pozwu, chyba że sprzeciwi się temu obecny na tym posiedzeniu pozwany. Oznacza to, że powód zwraca na wniossek pozwanego koszty, jeżeli pozwany obecny był na posiedzeniu lub jego nieobecność była usprawiedliwiona¹⁶. Wyjątkiem jest sytuacja, w której powód przed rozpoczęciem posiedzenia przygotowawczego wniosł o przeprowadzenie tego posiedzenia bez jego udziału. W doktrynie pojawia się również opinia, że zastosowanie sankcji umorzenia postępowania w konsekwencji nieobecności powoda na posiedzeniu przygotowawczym nie jest możliwe w przypadku, gdy w posiedzeniu bierze udział pełnomocnik powoda¹⁷.

Jeżeli pozwany nie stawi się na posiedzenie przygotowawcze, plan rozprawy sporządza się bez jego udziału. Dodatkowo istnieje możliwość obciążenia go kosztami postępowania niezależnie od wyniku postępowania w sprawie na podstawie art. 103 k.p.c. Jeżeli strona, która stawiała się na posiedzenie przygotowawcze, nie bierze w nim udziału, plan rozprawy sporządza się bez jej udziału (art. 205⁵ k.p.c.).

Negatywne konsekwencje procesowe niespełnienia obowiązku uczestnictwa strony w posiedzeniu przygotowawczym oraz udziału w nim wynikają z założonych celów postępowania, których spełnienie wymaga współdziałania stron¹⁸. Mogą być one jednak postrzegane jako zbyt rygorystyczne (zwłaszcza sankcja umorzenia postępowania). Poza tym sankcje na poziomie postępowania przygotowawczego są poważniejsze niż skutki procesowe tego samego rodzaju zachowań na etapie rozprawy, co, jak podkreślono w doktrynie,

może budzić wątpliwości, szczególnie w kontekście prawa do sądu¹⁹.

3. Pre-action protocols

Pre-action protocols wskazują pożądany sposób zachowania się stron potencjalnego postępowania cywilnego jeszcze przed wszczęciem tego postępowania. Są one uregulowane poza *Civil Procedure Rules*²⁰ i zawierają normy dyspozytywne. W chwili obecnej funkcjonuje 16 protokołów przeznaczonych dla szczególnych rodzajów spraw cywilnych²¹ oraz jeden protokół ogólny obejmujący wszelkie pozostałe rodzaje spraw²².

Pre-action protocols wprowadzono do angielskiego systemu prawnego w 1999 r. po przeglądzie angielskiej procedury cywilnej przeprowadzonym przez komisję pod przewodnictwem Lorda Harry'ego Woolfa, w wyniku którego zmodernizowano całość postępowania. Celem modernizacji była poprawa dostępu obywateli do wymiaru sprawiedliwości poprzez rozwiązanie problemu przedłużających się postępowań, stopnia skomplikowania procedury oraz nieproporcjonalnie wysokich kosztów postępowania. W raporcie z prac komisji²³ Lord Woolf zauważył, że podstawową przyczyną tych problemów jest tradycyjny kontraktoryjny model sporu, w którym to strony mają kontrolę nad postępowaniem przy minimalnym udziale sędziego w ich sporze. Jednym ze sposobów eliminacji

15 B. Karolczyk, *Organizacja postępowania...*

16 A. Machnikowska, *Komentarz do art. 2055 (w:) T. Zembrzowski (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian, t. 1 i 2*, Warszawa 2020.

17 P. Feliga, *Komentarz do art. 2055 (w:) T. Szanciło (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–50539*, t. 1, Warszawa 2019.

18 S. Cieślak, *Komentarz do art. 2055 KPC (w:) A. Góra-Błaszczkowska (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. 1., Komentarz*, Warszawa 2020.

19 A. Machnikowska, *Komentarz do art. 2054 KPC...*

20 Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) – angielska ustawa regulująca przebieg postępowania cywilnego.

21 Przewidziano protokoły szczególne np. dla powództwa o zapłatę, powództwa w sprawach z tytułu szkód na osobie, powództwa w sprawach z tytułu błędów medycznych, powództwa w sprawach z zakresu prawa budowlanego lub powództwa w sprawach związanych z roszczeniami przeciwko organizatorom wyjazdów turystycznych. Wszystkie protokoły dostępne są na stronie <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/protocol> (dostęp 20.04.2022).

22 *Practice Direction on Pre-Action Conduct and Protocols*.

23 Końcowy raport z prac komisji zatytułowany „Access to Justice – Final Report” dostępny jest na stronie <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20060213223540/http://www.dca.gov.uk/civil/final/contents.htm> (dostęp 20.04.2022).

tego modelu była, zdaniem przewodniczącego komisji, próba zmiany postępowania stron sporu jeszcze przed wytoczeniem powództwa. W tym celu uchwalono *pre-action protocols*, które, w założeniu, miały promować zasadę proporcjonalności w sporach indywidualnych oraz efektywną alokację zasobów w ramach całego systemu wymiaru sprawiedliwości²⁴.

Celem protokołów jest:

- zachęcenie stron do wczesnej i pełnej wymiany informacji o roszczeniu, aby strony mogły dobrać zrozumieć stanowisko lub roszczenie drugiej ze stron;
- umożliwienie stronom uniknięcia postępowania sądowego poprzez zawarcie ugody;
- wsparcie efektywnego zarządzania postępowaniem przez sędziego w przypadku, gdy dojdzie do wytoczenia powództwa.

Chociaż strony nie mają obowiązku korzystania z alternatywnych metod rozwiązywania sporów, w sądach coraz częściej panuje przekonanie, że wytoczenie powództwa to „ostatnia deska ratunku”. W razie wszczęcia postępowania sądowego sąd może oczekiwać, że strony dostarczą dowodów na to, iż przed wytoczeniem powództwa rozważały rozstrzygnięcie sporu na drodze pozasądowej. Obie strony powinny podjąć próbę rozstrzygnięcia sporu poprzez wysunięcie realistycznych propozycji ugodowych przed wytoczeniem powództwa²⁵.

Pomijając oczywiste różnice wynikające z odmiennego charakteru spraw, do których odnoszą się poszczególne protokoły, w fazie postępowania uregulowanej każdym protokołem wyróżnić takie same elementy. Każdy protokół zawiera:

- wzorzec zalecanego pisma opisującego roszczenie potencjalnego powoda;
- wytyczne dotyczące treści odpowiedzi potencjalnego pozwanego;
- wytyczne dla stron sporu dotyczące informacji, jakich powinny sobie wzajemnie udzielić przy

użyciu standardowych formularzy i kwestionariuszy;

- wytyczne zachęcające strony do wspólnego wyboru biegłego;
- wytyczne zachęcające strony do rozstrzygnięcia sporu bez wytaczania powództwa, np. na drodze mediacji lub innej formy ADR;
- wskazanie sugerowanego okresu, jaki powinien upłynąć od chwili wysłania przez powoda pisma opisującego roszczenie do chwili wytoczenia potencjalnego powództwa²⁶.

Na tym etapie sporu strony zobowiązane są do szerokiej współpracy, w tym do ujawnienia najważniejszych dokumentów, na których opierają swoje twierdzenia. Powinny również wskazać, czy zamierzają powołać dowód z opinii biegłego, i rozważyć możliwość polubownego rozstrzygnięcia sporu na drodze np. mediacji lub negocjacji²⁷.

Mimo że regulacje w ramach *pre-action protocols* mają charakter norm względnie obowiązujących, po wytoczeniu powództwa sądy mają możliwość nałożenia sankcji na stronę, która w sposób nieuzasadniony postępowała niezgodnie z danym protokołem przed wszczęciem postępowania. Sankcje te obejmują:

- zasądzenie od tej strony całości lub części kosztów postępowania poniesionych przez przeciwnika procesowego;
- obniżenie zasądzonej stopy odsetek od zasądnego świadczenia pieniężnego lub niezasądzenie należnych odsetek za wskazany okres (jeżeli świadczenie zostało zasądzone na rzecz strony, która naruszyła regulacje na mocy protokołów);
- zasądzenie odsetek według wyższej stopy za wskazany okres (jeżeli świadczenie pieniężne zostało zasądzone od strony, która naruszyła regulacje na mocy protokołów).

Dodatkowo sąd może również zwolnić stronę przeciwną od obowiązku przestrzegania regulacji na mocy protokołów lub zawiesić postępowanie, aby umożliwić stronom dostosowanie się do tych regulacji. Może

24 A. Masoon, *The pre-action protocols are a significant procedural aspect of the English civil justice system but reform is required: Jet2 Holidays Ltd v Hughes [2019] EWCA Civ 1859*, „Civil Justice Quarterly” 2020, 39(3), s. 193–194.

25 S. Sime, *A Practical Approach to Civil Procedure*, Oxford 2019, s. 49.

26 S. Cunningham-Hill, K. Elder, *Civil Litigation 2019–2020*, Oxford 2019, s. 120.

27 E. Kajkowska, *Mechanizmy sprzyjające koncentracji materiału procesowego na gruncie angielskiej procedury cywilnej*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne”, nr 40/2019, s. 203.

również nie dopuścić dowodu z opinii biegłego powołanego z naruszeniem postanowień protokołu, a nawet nałożyć na stronę obowiązek zapłaty określonej kwoty na rachunek sądu²⁸.

Sądy angielskie dość rygorystycznie traktują obowiązek przestrzegania *pre-action protocols* i w razie naruszenia ich przez strony domagają się wyjaśnienia przyczyn postępowania stron. Należy jednak pamiętać, że zachowanie stron w ramach protokołów powinno być proporcjonalne i odpowiednie. W sprawie *Higginson Securities (Developments) Ltd & Another v Hodson*²⁹ sąd orzekł, że naruszenie protokołu było uzasadnione i nie nałożył sankcji na stronę naruszającą. W sprawie tej podniesiono również kwestię ponoszenia przez strony w ramach procedury przedsądowej kosztów proporcjonalnych do stopnia skomplikowania sprawy oraz wartości przedmiotu sporu.

W niektórych jednak przypadkach uznaje się, że powództwo można wytoczyć bez przestrzegania procedury w ramach protokołów. Taka możliwość istnieje, gdy zbliża się koniec okresu przedawnienia spornego roszczenia, gdy konieczne jest zabezpieczenie materiału dowodowego lub majątku przyszłego pozwanego lub gdy przyszyły pozwany może podjąć próbę wszczęcia postępowania poza jurysdykcją sądów angielskich³⁰.

4. Efekty wprowadzenia *pre-action protocols*

Celem wprowadzenia *pre-action protocols* było, jak już wcześniej wspomniano, odciążenie systemu wymiaru sprawiedliwości i przyspieszenie postępowań poprzez promowanie współpracy pomiędzy stronami sporu, zachętę do zawarcia ugody oraz, w razie wszczę-

cia postępowania, usprawnienie zarządzania sprawą przez sędziego dzięki wczesnej wymianie informacji między stronami, sprecyzowanie własnego stanowiska stron oraz lepsze zrozumienie stanowiska przeciwnika procesowego.

Badania przeprowadzone w 2001–2004 r. przez Johna Peysnera i Mary Seneviratne wykazały, że w okresie objętym badaniem w ośmiu sądach okręgowych biorących udział w badaniu odnotowano znaczący spadek liczby spraw wpływających do sądu. Badacze przypisali ten efekt właśnie wprowadzeniu *pre-action protocols*, które skutecznie zachęciły strony do zawarcia ugody. W ocenie sędziów odsetek sporów rozstrzyganych polubownie wzrósł do ponad 60%. W niektórych sądach oceniono ten poziom nawet na 80%. Profesjonalni pełnomocnicy biorący udział w badaniu stwierdzili ponadto, że większość ugód zawierana jest przed wytoczeniem powództwa. Nikt z badanych nie miał wątpliwości, że jest to efekt reformy³¹. Dodatkowo w opinii sędziów znacząco polepszyła się współpraca pomiędzy stronami a sądem³², a także pomiędzy samymi stronami. Wyglądało na to, że współpraca „wymuszona” konsekwencjami nieprzestrzegania protokołów stopniowo stała się elementem zwyczajowego zachowania

31 Należy tu jednak uściślić, że reforma obejmowała, poza *pre-action protocols*, szereg rozwiązań ustawowych zachęcających do zawarcia ugody, np. oferty ugody składane przez powoda na mocy Części 36 *Civil Procedure Rules*. Jeżeli powód złoży taką ofertę, pozwany jej nie przyjmie, a następnie sąd zasądzi na rzecz powoda zapłatę wyższą niż kwota wymieniona w ofercie, sąd może obciążyć pozwanego całością kosztów postępowania poniesionych przez powoda, odsetkami karnymi od zasądzonej na rzecz powoda kwoty oraz odsetkami od zasądzonych kosztów.

32 Na mocy reformy wprowadzono też kompleksowe regulacje dotyczące aktywnego zarządzania sprawą przez sąd, dzięki którym ciężar prowadzenia sprawy przeniesiono ze stron na sędziego. W związku z tym sąd uzyskał szereg możliwości nakładania sankcji na stronę naruszającą przepisy procesowe i instrukcje wydawane przez sąd. Sąd ma również obowiązek zachęcać strony do wzajemnej współpracy, a także do korzystania z alternatywnych metod rozwiązywania sporów, i ułatwić korzystanie z takich procedur (za B. Karolczyk, *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 2013).

28 E. Kajkowska, *Mechanizmy...*, s. 203.

29 *Higginson Securities (Developments) & Another v Hodson* [2012] EWHC 1052. Sąd zgodził się ze stanowiskiem powoda, że spotkanie stron zalecane na mocy protokołu było bezcelowe w świetle okoliczności sprawy, a odmowa wzięcia udziału w spotkaniu przez powoda była uzasadniona. W opinii sądu wielokrotne naleganie pozwanego na wyznaczenie terminu spotkania przy jednoczesnym braku własnych konkretnych działań w tym zakresie stanowiło taktykę procesową służącą odwlekaniu rozpoczęcia postępowania przed sądem.

30 S. Cunningham-Hill, K. Elder, *Civil...*, s. 121–122.

stron sporu. Można zatem przyjąć, że nastąpiła swoista zmiana w kulturze prowadzenia sporu. W ogólnym wniosku stwierdzono, że reforma skutecznie skróciła postępowania i spowodowała, że są one bardziej przewidywalne³³.

Ponad 20 lat po reformie procedury cywilnej z 1999 r. Sąd Apelacyjny³⁴ w wyroku w sprawie *Jet 2 Holidays Ltd v Hughes*³⁵ stwierdził, że protokoły stały się integralną i niezwykle ważną częścią architektury postępowania. W tej samej sprawie uznał on również, że można ukarać stronę postępowania za obrazę sądu z powodu jej zachowania podczas fazy sporu prowadzonej na mocy protokołów, a zatem jeszcze przed formalnym wszczęciem postępowania. Tym samym Sąd Apelacyjny potwierdził, że protokoły oraz ustawa *Civil Procedure Rules* są ze sobą ściśle zintegrowane, a ich regulacje wspierają się nawzajem w promowaniu zasady proporcjonalności w sprawach cywilnych³⁶. Ten cel można osiągnąć jedynie poprzez kontrolę zachowania stron od samego początku sporu. W literaturze pojawiają się jednak głosy, że ekonomiczne i praktyczne zalety protokołów mogą zostać przysłonięte przez zwiększenie kosztów postępowania ponoszonych przez strony i to jeszcze przed rozpoczęciem formalnego postępowania³⁷.

Obecnie przedstawiciele środowisk prawniczych zauważają potrzebę uproszczenia poszczególnych protokołów i oparcia się w większym stopniu na protokole ogólnym, który sformułowany jest krótko i zwięźle. Protokoły ponadto powinny jeszcze mocniej podkreślać zasadę proporcjonalności i uświadamiać stronom, że mogą one wysuwać roszczenie o zwrot kosztów postępowania jedynie w zakresie proporcjonalnym do wartości przedmiotu sporu³⁸.

5. Posiedzenie przygotowawcze – opinia i perspektywy

Instytucja posiedzenia przygotowawczego funkcjonuje w polskiej procedurze cywilnej zbyt krótko, aby można było ocenić, czy jej wprowadzenie przyniosło oczekiwane efekty. Można jednak przyrzeć się opiniom formułowanym przez ekspertów w piśmiennictwie krótko po wprowadzeniu reformy oraz w dokumentach będących częścią procesu legislacyjnego.

Michał Krakowiak³⁹ wyraża obawę, że pomimo uzasadnionych założeń nowelizacji nowa instytucja posiedzenia przygotowawczego może nie przynieść zamierzonych efektów. Przyczyną takiego niepowodzenia jest zbyt kazuistyczny i rozbudowany charakter przepisów art. 205⁴ i nast. k.p.c.. Sam przebieg posiedzenia przygotowawczego jest bardzo skomplikowany, a sędziowie powinni zostać odpowiednio przeszkoleni do pełnienia wyznaczonej im roli rozjemcy. Potrzeba wyszkolenia sędziów została dostrzeżona również przez autorów projektu nowelizacji, którzy trafnie zauważają, że pełnienie nowej roli wymagać będzie „specjalnych umiejętności rozjemczych i pewnej zmiany optyki patrzenia na cel, jakim jest załatwienie sprawy”⁴⁰ oraz zastosowania odpowiednich technik negocjacyjnych. Z harmonogramów szkoleń organizowanych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury adresowanych do sędziów wynika, że w roku 2019 i 2020 zorganizowano 4 edycje szkolenia zatytułowanego „Sędzia – sprawny mediator”. Niestety, na ponad 10 000 etatów sędziowskich zaplanowano w sumie jedynie 130 miejsc we wszystkich czterech edycjach szkolenia⁴¹. Nie trzeba dodawać, że liczba ta jest z pewnością niewystarczająca.

Marcin Uliasz⁴² uważa, że wprowadzenie regulacji dotyczących posiedzenia przygotowawczego i planu

33 J. Peysner, M. Seneviratne, *The management of civil cases: a snapshot*, „Civil Justice Quarterly” 2006, 25(Jul), s. 2–10.

34 *Ang. Court of Appeal*.

35 *Jet 2 Holidays Ltd v Hughes* [2019] EWCA Civ 1858.

36 A. Masoon, *The pre-action protocols...*, s. 5.

37 Obawy te nie są nowe i pojawiały się już w czasie wprowadzania reformy w 1999 r. Ojciec reformy, Lord Woolf, uważał jednak, że korzyści płynące z wczesnego rozstrzygnięcia sporu są większe niż wady tego rozwiązania w postaci podwyższonych kosztów.

38 A. Masoon, *The pre-action protocols...*, s. 6.

39 M. Krakowiak, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego mocą ustawy z 4.7.2019 r. (cz. II – Organizacja postępowania; Rozprawa)*, „Monitor Prawniczy” 2019 nr 20, s. 1090.

40 *Uzasadnienie...*, s. 12.

41 Dane z *Harmonogramu działalności szkoleniowej Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury na rok 2019* oraz *Harmonogramu działalności szkoleniowej Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury na rok 2020* dostępne na stronie <https://www.kssip.gov.pl/node/5025> (dostęp 22.08.2020).

42 M. Uliasz, *Posiedzenie przygotowawcze i plan rozprawy*, „Monitor Prawniczy” 2019 nr 21, s. 1148.

rozprawy można nazwać przełomem w sposobie organizacji pracy sądu, jednak jedynie o charakterze legislacyjnym. Obawia się on, że sądy będą korzystały z tej instytucji rzadko ze względu na sformalizowany tryb zmiany planu rozprawy, który autor postrzega jako „bardzo ciasny gorset”. Sądy obciążone dodatkowo obowiązkami związanymi z zarządzaniem sprawą nie będą w stanie wydać sprawiedliwego wyroku w rozsądnym terminie. Tym samym nowelizacja nie spowoduje radykalnego usprawnienia postępowań sądowych w sprawach cywilnych.

Joanna Mucha⁴³ stwierdza, że każdą próbę ustawodawczą zmierzającą do rozszerzenia możliwości ugodowego rozwiązania sporu należy przyjąć z uznaniem, jednak zaproponowane rozwiązania wywołują wątpliwości. Autorka wskazuje, że zakres obowiązków i uprawnień przewodniczącego składający się na zespół czynności zmierzających do ugodowego zakończenia sprawy podczas posiedzenia przygotowawczego jest bardzo niejasny. Jej zastrzeżenia budzi również połączenie przez sędziego funkcji adjudykacyjnych i koncyliacyjnych. Stosowanie instytucji posiedzenia przygotowawczego może, jej zdaniem, doprowadzić do dwojakich rezultatów. Ze względu na brak bodźców motywujących sędziów do ugodowego załatwienia sprawy ich aktywność może ograniczyć się jedynie do zwyczajowej praktyki zapytania stron o gotowość zawarcia ugody. Z drugiej strony, kompetencje przyznane sędziom mogą być wykorzystywane instrumentalnie i w oparciu o powagę urzędu sędziowskiego mogą prowadzić do zawierania ugód będących bardziej technicznym rozstrzygnięciem sporu zamiast faktycznym pojednaniem stron.

Zdaniem Joanny Bodio⁴⁴ regulacje dotyczące planowania rozprawy wydają się słuszne, choć nie do końca przemyślane. Ich nadmierna formalizacja może doprowadzić do efektu odwrotnego do zamierzo-

nego, a ponadto do przeniesienia ciężaru procedowania na czynności organizacyjne zamiast na merytoryczne rozpoznanie sprawy. Konieczność aktywnego uczestnictwa stron w posiedzeniu przygotowawczym i współpracy z sądem może spowodować, że strona bez wykształcenia prawniczego i niereprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika może nie sprostać nałożonym na nią wymaganiom.

Na końcu długiej listy wątpliwości i obaw można wymienić jeszcze bardzo ograniczone warunki lokalowe panujące w gmachach sądów. Brak dostępnych pomieszczeń może uniemożliwić organizację posiedzenia przygotowawczego w warunkach odformalizowanych, poza salą sądową, zgodnie z zaleceniem autorów projektu nowelizacji⁴⁵. Ograniczenia lokalowe mogą również wpłynąć na możliwości zbudowania harmonogramu postępowania tak, aby kolejne terminy rozpraw odbywały się w krótkich odstępach czasu, a najlepiej w kolejnych dniach sesyjnych. Zwraca na to uwagę Rada Legislacyjna przy Prezesie Rady Ministrów w swojej opinii na temat projektu ustawy⁴⁶. Problem ten zauważa również Michał Kłos⁴⁷ i dodaje do niego obawę o zakres obciążenia sędziego referatem, który uniemożliwi mu organizację posiedzeń, podczas których nie będzie można prowadzić postępowania dowodowego.

Dla uzupełnienia wątpliwości wyrażanych w piśmiennictwie warto wspomnieć o społecznej ocenie działalności sądów. Według danych z marca 2020 r. opublikowanych przez CBOS⁴⁸ 40% ankietowanych ocenia działalność sądów jako złą, a jedynie 32% jako dobrą. Wnioski z analiz prowadzonych przez Fundację Court Watch Polska⁴⁹ wskazują, że oceny rzetel-

43 J. Mucha, *Rozjemcza rola sądu w znowelizowanych przepisach Kodeksu postępowania cywilnego* (w:) K. Flaga-Wieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, Warszawa 2020.

44 J. Bodio, *Przygotowanie sprawy do rozpoznania – pisma i postępowanie przygotowawcze* (w:) K. Flaga-Wieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, Warszawa 2020.

45 Uzasadnienie..., s. 11.

46 *Opinia z 8 lutego 2018 r. o projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw uchwalona przez Radę Legislacyjną na podstawie projektu opinii przygotowanej przez prof. zw. dr hab. Sławomira Cieślaka z uwzględnieniem opinii dr hab. Macieja Kalińskiego*, prof. UW, s. 4.

47 M. Kłos, *Art. 2055 [Przebieg posiedzenia]* (w:) A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, Komentarz do art. 2051–42412, Warszawa 2019.

48 Komunikat z badań CBOS: *Oceny działalności instytucji publicznych*, nr 38/2020, marzec 2020.

49 B. Kociolowicz-Wiśniewska, B. Pilitowski, *Ocena...*, s. 2.

ności procesów oraz niezawisłości i bezstronności sędziów obniżyły się w stosunku do okresu sprzed rozpoczęcia ostatniej reformy sądownictwa (2017 r.). Zaufanie do sądów jest nieco wyższe niż kilka lat temu, ale nie tak wysokie jak w roku 2016, czyli przed rozpoczęciem reformy. Dane te mają znaczenie dla skuteczności pełnienia przez przewodniczącego nowej funkcji mediatora-rozjemcy. Proces dążenia do ugody, w szczególności na drodze mediacji, wymaga wszak od stron sporu zaufania do mediatora i wiary w jego absolutną bezstronność.

6. Zakończenie

Instytucje posiedzenia przygotowawczego i *pre-action protocols* mają spełniać podobne cele, jednak bardzo się od siebie różnią. Postępowanie w ramach *pre-action protocols* jest w znacznym stopniu odformalizowane, a ciężar jego organizacji spoczywa na stronach sporu i ich pełnomocnikach. Polskie posiedzenie przygotowawcze przebiega z udziałem sądu. Ustawa co do zasady wymaga wyznaczenia takiego posiedzenia przed wyznaczeniem terminu rozprawy, choć przewiduje wyjątki od tej reguły. Regulacje na mocy *pre-action protocols* to normy dyspozytywne, jednak dobrowolność ich przestrzegania jest pozorna – jeżeli dojdzie do postępowania przed sądem, sankcje za ich naruszenie są dość surowe. Negatywne konsekwencje naruszeń są jednak zbliżone dla obu stron postępowania i są to głównie sankcje finansowe, w przeciwieństwie do sankcji przewidzianych przepisami prawa polskiego za nieusprawiedliwioną nieobecność strony na posiedzeniu przygotowawczym.

Nie ulega wątpliwości, że wprowadzenie pewnych zmian do instytucji posiedzenia przygotowawczego mogłoby przyczynić się do bardziej sprawnego jej funkcjonowania w procedurze cywilnej. W przyszłych nowelizacjach należałoby uprościć tryb zmiany planu rozprawy, np. poprzez rezygnację z konieczności przeprowadzenia kolejnego posiedzenia przygotowawczego w razie sprzeciwu strony co do proponowanej zmiany. Decyzja o wyznaczaniu kolejnych posiedzeń przygotowawczych powinna zostać pozostawiona dyskrecjonalnej władzy sądu, który podejmuje ją, biorąc pod uwagę okoliczności sprawy. Należy też rozważyć złagodzenie sankcji za nieusprawiedliwioną nieobecność powoda na posiedzeniu przygo-

towawczym. W obecnym stanie prawnym można to osiągnąć przez powszechne przyjęcie interpretacji art. 205⁵ § 5 k.p.c. zaproponowanej przez Przemysława Feligę⁵⁰, tzn. braku możliwości zastosowania sankcji umorzenia postępowania w przypadku nieusprawiedliwionej nieobecności powoda, jeżeli na posiedzeniu przygotowawczym obecny jest jego pełnomocnik. Dodatkowo ryzyko nałożenia na stronę sankcji finansowych stanowiłoby silną zachętę do przestrzegania przepisów procesowych i lojalnego zachowania wobec przeciwnika procesowego. Polski ustawodawca mógłby rozważyć tu zastosowanie (obok istniejących już regulacji na mocy art. 103 i 226⁶ k.p.c.) rozwiązań wzorowanych w tym zakresie na opisanych w artykule regulacjach angielskich. W chwili obecnej należy też zadbać o odpowiednie przeszkolenie sędziów w zakresie prowadzenia mediacji i o rozwój ich umiejętności koncyliacyjnych, gdyż jest to jeden z niezbędnych warunków osiągnięcia zamierzonych efektów posiedzenia przygotowawczego.

Nie sposób też nie zauważyć, że większość wątpliwości i obaw wymienionych w poprzedniej części artykułu nie znalazłaby uzasadnienia, gdyby polski ustawodawca poszedł o krok dalej i odformalizował posiedzenie przygotowawcze w stopniu zbliżonym do angielskich *pre-action protocols*, a przede wszystkim wyprowadził je poza ramy zasadniczego postępowania cywilnego. Celem nowelizacji z 4.07.2019 r. było przede wszystkim przyspieszenie i uproszczenie postępowania cywilnego. Trudno oprzeć się wrażeniu, że cel ten osiągnięto by lepiej, zdejmując z ramion sędziego część obowiązków, a nie dokładając kolejne zadania. Dobrze przemyślany system zachęt i sankcji skłaniałby strony i ich pełnomocników do lojalnej współpracy na etapie przed wszczęciem formalnego postępowania, podobnie jak w przypadku rozwiązań angielskich.

Już teraz konieczna jest zmiana postaw i nastawienia stron i ich pełnomocników, których współpraca niezbędna jest podczas wymiany informacji i tworzenia planu rozprawy na posiedzeniu przygotowawczym. Jak wynika z angielskich doświadczeń, wystarczy kilka lat funkcjonowania dobrze zaprojektowanych rozwiązań, aby taką zmianę osiągnąć. W przypadku niepowodzenia w zawarciu ugody i wszczęcia postępowania przed

50 P. Feliga, *Komentarz do art. 2055 KPC...*

sądem angielski sędzia dysponuje wystarczającymi narzędziami, aby zdyscyplinować i ukarać nieojojalnych przeciwników procesowych oraz pełnomocników wykorzystujących *pre-action protocols* jako narzędzie taktycznej rozgrywki czy obstrukcji procesowej. Polski sąd miałby w tym zakresie do dyspozycji wspomniane już wyżej sankcje z art. 103 i 226³ k.p.c.

Czy posiedzenie przygotowawcze będzie funkcjonować powszechnie w praktyce polskich sądów? Czy będzie funkcjonować w sposób zadowalający dla wszystkich uczestników postępowania? Odpowiedzi na te pytania poznamy dopiero po dłuższym okresie funkcjonowania tej instytucji w praktyce.

Bibliografia

- Access to Justice – Final Report* <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20060213223540/http://www.dca.gov.uk/civil/final/contents.htm> (dostęp 20.04.2022).
- Bodio J., *Przygotowanie sprawy do rozpoznania – pisma i postępowanie przygotowawcze* (w:) K. Flaga-Wieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, Warszawa 2020, s. 39–45.
- Cieślak S., *Komentarz do art. 2055 KPC* (w:) A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego t. 1A, Komentarz*, Warszawa 2020, s. XX–XX.
- Cunningham-Hill S., Elder K., *Civil Litigation 2019–2020*, Oxford 2019.
- Dane z *Harmonogramu działalności szkoleniowej Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury na rok 2019* oraz *Harmonogramu działalności szkoleniowej Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury na rok 2020*, <https://www.kssip.gov.pl/node/5025> (dostęp 22.08.2020).
- Dziurda M., *Posiedzenie przygotowawcze i plan rozprawy* (w:) P. Rylski (red.), *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC*, Warszawa 2020, s. XX–XX.
- Feliga P., *Komentarz do art. 2055 KPC* (w:) T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–50539*, t. 1, Warszawa 2019, s. XX–XX.
- Kajkowska E., *Mechanizmy sprzyjające koncentracji materiału procesowego na gruncie angielskiej procedury cywilnej*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne”, nr 40/2019, s. 193–236.
- Karolczyk B., *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 2013.
- Karolczyk B., *Organizacja postępowania (postępowanie przygotowawcze)* (w:) B. Karolczyk (red.), *Postępowanie cywilne po nowelizacji. Komentarz dla pełnomocników procesowych i sędziów*, Warszawa 2020, s. XX–XX.
- Klonowski M., *Plan rozprawy i posiedzenie przygotowawcze po reformie KPC*, Lex/el. 2019.
- Kłos M., *Art. 2055 [Przebieg posiedzenia]* (w:) A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2. *Komentarz do art. 2051–42412*, Warszawa 2019, s. XX–XX.
- Kociolowicz-Wiśniewska B., Pilitowski B., *Ocena polskiego sądownictwa w świetle badań vol. 2. Bilans efektów reform wymiaru sprawiedliwości w latach 2017–2019*, Toruń 2019.
- Krakowiak M., *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego mocą ustawy z 4.7.2019 r. (cz. II – Organizacja postępowania; Rozprawa)*, „Monitor Prawniczy” 2019 nr 20, s. 1090.
- Machnikowska A., *Komentarz do art. 2055 KPC* (w:) T. Zembrzusi (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. 1 i 2, Warszawa 2020 s. XX–XX.
- Machnikowska A., *Organizacja procesu cywilnego przed sądem pierwszej instancji z perspektywy posiedzenia przygotowawczego*, „Palestra” nr 11–12/2019, s. 49–64.
- Masoon A., *The pre-action protocols are a significant procedural aspect of the English civil justice system but reform is required: Jet2 Holidays Ltd v Hughes [2019] EWCA Civ 1859*, „Civil Justice Quarterly” 2020, 39(3), s. 193–202.
- Ministerstwo Sprawiedliwości, *Podstawowa informacja o działalności sądów powszechnych – 2016 rok na tle poprzednich okresów statystycznych*, Warszawa 2017, s. 18.
- Modelowy plan rozprawy wraz z przewodnikiem*, <https://bip.warszawa.so.gov.pl/arttykul/1887/6867/dobre-praktyki> (dostęp 29.06.2021).
- Mucha J., *Rozjemcza rola sądu w znowelizowanych przepisach Kodeksu postępowania cywilnego* (w:) K. Flaga-Wieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, Warszawa 2020, s. 63–82.
- Oceny działalności instytucji publicznych*, „Komunikat z Badań CBOS”, nr 38/2020, marzec 2020.
- Peysner J., Seneviratne M., *The management of civil cases: a snapshot*, „Civil Justice Quarterly” 2006, 25(Jul), s. 2–10.
- Sime S., *A Practical Approach to Civil Procedure*, Oxford 2019.
- Uliasz M., *Posiedzenie przygotowawcze i plan rozprawy*, „Monitor Prawniczy” 2019 nr 21, s. 1135–1148.